रफी

(अप्रकाशित)

आज ३१ जुलै. महंमद रफीची पुण्यतिथी. सालाबादप्रमाणं या वर्षीही आज त्याला श्रद्धांजली वाहणारे अनेक लेख प्रसिद्ध होतील, अनेक कार्यक्रम सादर होतील. ३१ जुलै १९८० या दिवशी, वयाच्या ५५ व्या वर्षी रफी हृदयविकाराच्या झटक्यानं गेला. ५५ वर्षं म्हणजे लवकरच गेला. पण त्यानं इतकं काही गाऊन ठेवलंय की तो कधी जगातून खरोखरच निघून जाईल असं वाटत नाही.

माझा जन्म १९७९ चा. त्यामुळं रफी आणि त्याचे समकालीन गायक भरात असताना, हिंदी चित्रपट संगीताचं सुवर्णयुग चालू असताना त्याचा साक्षीदार व्हायचं भाग्य काही मला लाभलं नाही. पण लहानपणापासून घरी कानावर याच काळातली गाणी पडत गेली. त्यातला रफीचा आवाज तेव्हापासूनच आवडू लागला. वय वाढल्यावर संगीताची कानसेनी जाण थोडी अधिक वाढायला लागली. मग रफी श्रेष्ठ की किशोर, मन्ना डे क्लासिकल बेसच्या गाण्यांमध्ये रफीपेक्षा वरचढ होता का या आणि अशा विषयांवर हिरिरीनं वाद खेळून झाले. पण मग रफीची रेंज, त्याच्या आवाजाची डेप्थ आणि त्याचं अष्टपैलुत्व अधिकाधिक समजायला लागलं तसं त्याच्यावर काही न बोलता फक्त त्याची गाणी ऐकत राहावी असंच वाटायला लागलं. अभिजित देसाईंच्या 'गाणी बजावणी' नावाच्या पुस्तकात ते म्हणतात की रफीचा आवाज म्हणजे एक ब्लँक चेक होता. त्यावर कुठल्याही संगीतकारानं कितीही रक्कम लिहावी आणि तो वटवून घ्यावा!

पण यापुढं रफीवर काय लिहायचं हे कळतच नाही. त्याच्या थोरवीबद्दल, कर्तृत्वाबद्दल ऑलरेडी बरंच काही लिहून झालंय. त्याच्या दानशूरतेचेही बरेच किस्से प्रसिद्ध आहेत. तो स्वभावानं किती मवाळ आणि मितभाषी होता हेपण वाचून झालंय. यापलीकडे त्याचं वैयक्तिक आयुष्य अगदीच साधं आणि निरुपद्रवी. ना तो कधी कुठल्या व्यसनापायी भरकटला, ना त्याच्या आयुष्यात प्रेमभंगाची वादळं उठली आणि ना त्याच्या विक्षिप्तपणाचे किंवा तऱ्हेवाईक स्वभावाचे कुठले किस्से कधी प्रसिद्ध झाले. अशा माणसावर काय इंटरेस्टिंग लिहायचं? अभिजित देसाईंच्या वर उल्लेख केलेल्या पुस्तकातल्या रफीवरच्या लेखावरचं नावच 'रफीवर नव्यानं काय लिहिणार?' असं आहे. त्यात त्यांनी म्हटल्याप्रमाणं गुरु दत्त, मीनाकुमारी, मधुबाला, किशोर कुमार वगैरे लोक लेखाचे विषय ठरू शकतात. ज्या माणसाचा आवाज फक्त गाणी गातानाच चढायचा, त्याच्यावर काय आणि किती लिहायचं? नाही म्हणायला त्यानं लता मंगेशकरशी रॉयल्टी प्रकरणावरून घेतलेला 'पंगा' कि ज्यामुळं ते दोघे टॉपवर असताना काही वर्षं एकत्र गात नव्हते, किंवा ओ पी नय्यरच्या एका रेकॉर्डिंगला तो उशिरा आल्यानं ओ पी नं पुढची काही वर्षं त्याला न गाणी देता महेंद्र कपूरला गाणी दिली (आणि आपल्याच गाण्यांचा दर्जा खालावून घेतला) वगैरे गोष्टी आहेत. पण पुन्हा ते उगाळत बसण्यापेक्षा लता-रफी किंवा ओपी-रफी यांची चांगली गाणी इतकी ढिगानं आहेत कि तीच ऐकत रहावं असं वाटतं.

एखाद्या आर्टिस्ट वर लिहिलेल्या लेखात आपल्याला विशेष आवडलेल्या त्याच्या कलेबद्दल खरं तर लिहिलं पाहिजे. पण उगाचच रफीच्या दहा आवडलेल्या गाण्यांची यादी करावी असंही वाटत नाही. हिऱ्यामाणकांनी काठोकाठ भरलेल्या पेटीतून दहा माणकं कसली काढायची? एक मात्र नक्की आहे. माझ्यासारख्या अनेकांची सोबत रफीचा आवाज नेहमी करत आला असेल याची खात्री आहे. आनंदाच्या प्रसंगी आनंद द्विगुणित करायला, दु:खाच्या प्रसंगी सांत्वन करायला, कधी 'जिंदगी दे झमेले' मन उबवू लागले की काळजावर फुंकर घालायला, गुदगुल्या करायला, हसवायला, रडवायला…. आणि जगाच्या अंतापर्यंत तो करोडोंची अशीच सोबत करत राहील यात कोणतीही शंका वाटत नाही.

बस्स रफीवर एवढंच काय ते लिहायचं . बाकी सगळं नेहमीचंच…

© गौतम पंगू